

Плюсове и минуси при присъединяването на България към ЕС

Емил Вучков,
студент
СУ "Св. Климент Охридски"
Стопански факултет
e-mail: evuchkov@biochim.com

1. Въведение

В последните 10-12 години разширяването на ЕС на изток е предмет на много икономически публикации и изследвания относно ползите и разходите за страните от Централна и Източна Европа. Интересен е фактът, че в хронологичен ред песимистичните и оптимистичните мнения следват икономическия цикъл. В годините на икономически растеж в световен мащаб, т.е. между 1992 – 2000 преобладават предимно анализите на ползите от разширяването на ЕС, докато в последните 3 години на рецесия преобладаващата част от анализите са насочени към разходите и негативните страни от приемането на страни от бившия комунистически блок в съюза. Последното е продиктувано от факта, че европейската икономика не показва признаци на възстановяване от рецесията, както САЩ или Япония, като това се дължи предимно на свръхрегулираността на еврозоната, негъвкавия пазар на труда, високите данъци и други фактори, спиращи икономическия растеж. В този контекст е нормално да се повдигне въпросът, дали разширяването ще донесе някакви ползи за присъединяващите се страни. Естествено е този въпрос да стои и пред България. Несъмнено обаче е невъзможно да се обхванат всички икономически ползи и разходи от приемането на България в ЕС в една разработка. Затова настоящото есе си поставя за цел да анализира само един от важните аспекти, с който са свързани може би най-големите очаквания от членството ни в ЕС – чуждестранните инвестиции. Тъй като чуждестранните инвестиции също са достатъчно широко понятие, както и поради факта, че те също

са обект на много изследвания, повечето от които много общи, аз ще се съсредоточа върху преките инвестиции от страни – търговски партньори на ЕС, които биха имали интерес от достъп до европейския пазар, възползвайки се от конкурентните предимства на България, които ще спомена по-долу. С последното е свързан и метода за оценка на предимствата от приемането ни, който предлагам. Значението на преките чуждестранни инвестиции за България е голямо – те представляват средно 40-42 % от брутното капиталобразуване, при средни стойности за страните от ЦИЕ от 21 % и 13.8 % за останалите развиващи се страни по света. Това дава от една страна възможност на да се генерира висок растеж, въпреки ниските нива на спестявания в икономиката, но от друга страна прави България уязвима при глобален спад в инвестициите, какъвто се случи през 2001-2002 г.

Инвестициите обаче не зависят единствено и изцяло от приемането ни за пълноправни членове на ЕС. Притокът на капитали отвън зависи също така от икономическите условия в страната по отношение на данъчно облагане, законова рамка, вътрешна сигурност и ред, пазар на труда, географско положение и др., и не на последно място от нивото на корупция.

2. Ползите от приемането на България в ЕС по отношение на ПЧИ.

2.1. Какво ще промени членството веднага?

- С приемането в ЕС България автоматично става част от единен пазар с почти 500 милиона потребители, даващ възможност за свободно движение на стоки и капитали. Третият аспект на свободно движение – на хора – ще бъде забранен за 7 години след приемането ни.
- Гарантиране на добра законова рамка в съответствие с тази в Европейския Съюз по отношение на трудови правоотношения, защита на потребителите, качество на произвежданата продукция и т.н.

- Намаляване на финансовия и кредитния риск – ако в момента за измерител на кредитния риск използваме процентната надбавката на доходността на българските ДЦК на вторичния пазар над тези в еврозоната, то е видим, че рисковата надбавка е около 1.8 – 2.0 % при 10 годишните облигации. С приемането на еврото и включването на БНБ към системата от европейски централни банки рискът от девалвация и хиперинфлация, провал на валутния борд, финансова криза и т.н. на практика няма да съществуват. Това допълнително се гарантира и от създадения през 1997 г. Пакт за стабилност, който поставя строги изисквания към бюджетите на държавите-членки на съюза.

2.2. Какво няма да се промени?

- Цената на труда в България няма да се изравни с тази на повечето страни от ЕС (и дори с нивата в страните от първата вълна) веднага след приемането ни за пълноправен член. В момента по последни данни на Евростат заплатите в България са около 24 % от тези в Еврозоната, което поставя страната ни на последно място сред страните - кандидатки за членство.
- Географското положение на България е основно конкурентно предимство. Първо, през територията на страната минават 4 транснационални транспортни коридори (4, 8, 9 и 10). По-нататък, колкото близко до страните от ЕС е България, толкова е близко и до държави от Близкия Изток и Русия.
- Финансовият сектор е един от най-успешно развиващите се в България. Конкуренцията между банките, както и навлизането на големи финансови институции на пазара в годините след кризата през 1996 доведе до появата на разнообразни и атрактивни условия за кредитиране на фирми и предприятия. Наличието на добри възможности за кредитиране е важно условие за притока на инвестиции в страната.

2.3. Какво трябва да се промени в България?

Изброените по-горе факти правят България изключително атрактивно място за инвестиране. Конкурентните предимства обаче са необходимо, но не и достатъчно условие за привличането на ПЧИ. Това, което трябва да се промени в страната е обект на многобройни изказвания, анализи и разработки на икономисти и чуждестранни експерти и тук няма да се спирам подробно на този въпрос. Само ще спомена, че изключително важно е да се подобри инфраструктурата, за да може страната да се възползва от географското си положение по-ефикасно; да се намали корупцията на ниските етажи и най-вече в общините; да се приватизират държавните монополи и да се либерализират пазарите на енергия и телекомуникации; да се намали бюрокрацията по отношение на лицензионни и разрешителни режими и др. За съжаление някои от тези несъвършенства са налице и в самия Европейски съюз, което е обект на анализ по-нататък в разработката.

2.4. Количествен анализ на ползите

Очакваният приток на ПЧИ в България след приемането условно може да се раздели на два източника – страни от ЕС и инвестиции от страни, които имат интерес от и целят достъп до пазара на ЕС. В анализа ще наблегна на втория източник поради две причини:

1. Инвестициите от ЕС в България традиционно са значително високи – средно около 63 % от всички преки чуждестранни инвестиции в страната за периода 1996-2002. Това е нормално, като се има предвид факта, че над 50 % от външната търговия на България е със страни от Европейския съюз. Още повече за същия период България е привлекла 0.02 % от всички инвестиции на ЕС, което, като се има предвид размера на нашата икономика, не показва голям потенциал за развитие.
2. Притокът на инвестиции от страни, които са основни търговски партньори на ЕС или имат интерес от инвестиране в съюза са на значително ниско ниво.

Страните от т. 2, които според мен имат най-голям потенциал за България и които ще разгледам в по-долу са САЩ, Япония, Южна Корея, Канада, Турция.

Причините да избира точно тези страни са следните:

- **САЩ** – основен източник на инвестиции за еврозоната. За периода 1994-1999 САЩ дават между 54 % и 64 % от всички инвестиции в ЕС. През 2000 и 2001 г. процентът нараства до 72 %. Още повече в края на 2003 г. икономиката на САЩ показва признаци на възстановяване, което в средносрочен план ще доведе до увеличение на американските инвестиции в чужбина.
- **Япония** – страна с експортно ориентирано производство, като в същото време с тенденция към изнасяне на част от производството в други страни. Инвестициите на Япония в ЕС за периода 2000 – 2001 са на стойност 19.2 милиарда Евро. Японската икономика също изглежда започва да се възстановява след 10 годишна рецесия. Това отново предполага ръст на инвестициите. Пример за неоползотворения потенциал на България за привличане на японски инвестиции е ръстът от 338 % на ПЧИ от Япония у нас между 2001 и 2002 г.
- **Канада** – една от развитите икономики в света. ЕС в периода 1992 – 1998 привлича около 20 % от канадските инвестиции в чужбина. През 2000 г. Канада е инвестирала 14.7 милиарда Евро в ЕС (с около 3 милиарда \$ повече от Япония през същата година). През 2001 г. инвестициите драстично намаляват на 5.7 милиарда Евро. Все пак ако сравним инвестициите на Канада в България – средно по 40 000 \$ на година за периода 1996 – 2002, страната ни има голям потенциал за привличане на повече канадски инвестиции. Това се засилва и от факта, че в Канада живеят и работят много българи-емигранти, които могат да бъдат използвани за привличане на повече инвестиции.
- **Южна Корея** – една от най-бързо развиващите се икономики в света. Реалният БВП на страната в последните 5 години е нараства средно с 7.3 % на година. Прогнозите за следващите години са съответно за 2004 – 5.1 %, за 2005 – 4.2 %. Корейските инвестиции в ЕС претърпяват значителна промяна, като

от нива от 321 млн \$ през 1999 и 178 млн \$ през 2000 скачат до 2.1 милиарда \$ през 2001 и 1.1 милиарда \$ през 2002. В България корейците инвестират едва 400 000 \$ през 2002, като това е значително под нивата от 22 млн \$ през 1996 и 32 млн \$ през 1997.

- **Турция** – страната не е от най-добре развиващите се икономики, нито от най-големите. Още повече страната от няколко години е в икономическа криза, характеризираща се с висока инфлация, обезценка на лирата, а политическата нестабилност и наскорошните атентати отдалечиха страната от евентуално членство в съюза дори и в дългосрочен план. Сред всички изброени страни дотук обаче, Турция има най-голям интерес да инвестира в България. Първо, ЕС е основен търговски партньор на Турция. Второ, единствената страна от ЕС, с която Турция граничи, е Гърция. Отношенията между двете страни обаче традиционно никога не са били добри. След приемането ни в ЕС България ще представлява идеална възможност за турските предприемачи за достъп до единния европейски пазар, като страна, граничеща с Турция, страна с традиции в търговските отношения с Турция, страна с евтина работна ръка, страна, където една не много малка част от населението е турско. За последните 7 години България е успяла да привлече едва 2.3 % от турските инвестиции в чужбина. Тези данни отново предполагат неизползван потенциал.

Според мен усилията на България за привличане на инвестиции след приемането на страната в ЕС трябва да бъдат насочени основно към гореизброените 5 държави. В периода 1996 – 2002 общите средногодишни инвестиции на САЩ, Япония, Канада, Южна Корея и Турция възлизат на 65 милиона \$. За 2002 г. те са 85 милиона \$. Колкото и амбициозно да звучи, смятам, че след приемането на България в Европейския съюз и при водене на политика за стимулиране на отношенията с тези страни, инвестициите могат да достигнат до над 1 милиард \$ годишно.

Нивото на инвестициите от тези страни след приемането на България в ЕС е добър метод за оценка на част от ползите от присъединяването, т.е. дали страната се

възползва действително от конкурентните си предимства. Една оценка на общото ниво на инвестиции няма да даде точна представа за предимствата от приемането ни в еврозоната, тъй като все още голяма част от инвестициите ще идват от страните от Европейския съюз. Но способността на България да привлече част от потока на инвестиции към самия Европейски съюз ще покаже, дали страната ни е конкурентна и съответно по-атрактивна спрямо останалите страни-членки.

3. Рискове от присъединяването

Тъй като възможните рискове за България от присъединяването към ЕС е обширна тема, тук ще разгледам само тези, свързани с инвестициите, и по-конкретно с инвестициите от страни извън ЕС в контекста на точка 2.4.

Един от основните рискове пред България е единната митническа политика на ЕС, която може да попречи на привличането на инвестиции “извън” еврозоната. Добър пример за това е Естония, която въведе 10 794 мита срещу трети страни в резултат от бъдещото си присъединяване към ЕС през май 2004. Също така страната трябваше да въведе и други ограничения като квоти, субсидии и анти-дъмпингови мерки. Следователно една промяна на европейската митническа политика спрямо някои от страните – източници на ПЧИ за България може да доведе до сериозни последици и да има дългосрочен ефект върху потока на капитали от съответната страна.

Друг проблем пред България може да се окаже неравностойното третиране на членовете на ЕС. Дори и при сегашните 15 страни има различно отношение от страна на администрацията в Брюксел. Пример за това е един от стълбовете на европейската икономика – Пактът за стабилност и растеж. През 2001 г. Португалия бе първата страна, която наруши изискването за бюджетен дефицит от не повече от 3 % от БВП. Страната бе принудена да вземе драстични мерки за подобряване на държавните си финанси. Когато обаче през 2002 Франция и Германия също

нарушиха правилото, не само не бяха глобени, след като не оправиха бюджетните си дефицити в срок, но и получиха отсрочка от европейската комисия за 3 години, след като признаха, че ще нарушат 3 процентната граница и през 2003 и 2004. Едно такова отношение спрямо България може да намали или дори премахне някои от конкурентните предимства на страната по отношение на привличането на ПЧИ. Както е известно стимулирането на инвестиции чрез по-ниски данъци се отразява на бюджетните дефицити. Ако на някои страни е разрешено да пристъпват ограниченията за дефицит, а на България това ѝ е забрането, може да се наблюдава отлив на инвестиции от страната ни.

Хармонизацията на данъчното облагане е третият проблем, който бих искал да засегна. Широко обсъждания пример на Ирландия е показателен за това, че страни с по-ниско участие на държавата в икономиката генерират по-голям растеж и повече инвестиции. Ирландия значително намали данъчната тежест между 1989 и 1999. В резултат в този период БВП на страната нараства средно с 7.65 %, докато икономиките на Германия и Франция, които се отличават традиционно с високи данъци, нарастнаха съответно с 1.45 % и 1.88 %. Резултатът за ПЧИ за Ирландия е 64 % среден годишен ръст за периода 1996 – 2002. Хармонизацията обаче може да попречи на България да прилага преференциално данъчно облагане или дори да наложи на страната ни да увеличи данъчната и социалната тежести.

4. Заключение

Приемането на България в ЕС безспорно е голямо предизвикателство за икономиката на страната. Членството в съюза може да донесе много ползи, ако страната съумее да се възползва от предимствата си в областта на ниската цена на труда, географско положение, но също така са необходими усилия за подобряване на условията за инвестиране. След кризата през 1996 България все още е една силно декапитализирана страна. Затова ПЧИ са един от основните движещи фактори на растежа и членството ни в ЕС през 2007 представлява отлична възможност за пренасочване на част от притока на инвестиции в ЕС към България.

Това би трябвало да бъде и един от основните индикатори за оценка на предимствата от принадлежността на страната ни към Европейския съюз.

Приложения

Приток на преки чуждестранни инвестиции в България, по страни									
(млн.щ.д.)									
Място		1996 г.	1997 г.	1998 г.	1999 г.	2000 г.	2001 г.	2002 г.	ОБЩО
	ОБЩО	109.0	504.8	537.3	818.7	1001.6	812.9	904.7	4689.0
	ЕС % от всички	55%	79%	47%	43%	68%	90%	62%	63%
	ЕС ОБЩО	60.3	397.5	251.2	354.9	679.8	728.5	562.3	3034.4
1	ГЪРЦИЯ	2.1	4.1	20.9	2.3	99.1	240.2	219.3	588.0
2	ИТАЛИЯ	0.5	1.9	2.0	6.9	338.2	146.5	25.2	521.3
3	АВСТРИЯ	4.7	15.4	36.9	74.5	70.5	93.6	160.6	456.2
4	БЕЛГИЯ И ЛЮКСЕМБУРГ	8.5	255.2	21.9	0.2	100.2	60.8	0.3	447.2
6	ГЕРМАНИЯ	10.6	39.0	21.3	40.4	39.0	67.4	85.4	303.2
8	НИДЕРЛАНДИЯ	26.3	2.1	48.0	105.6	-10.2	80.3	30.9	283.1
9	ФРАНЦИЯ	0.2	5.3	17.9	78.1	36.9	15.1	8.6	162.1
13	ИСПАНИЯ	0.0	52.6	43.2	3.7	1.0	5.1	0.1	105.7
14	ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	5.0	21.7	30.5	28.1	-3.3	20.1	0.7	102.8
19	ШВЕЦИЯ	0.9	0.0	0.0	0.4	2.2	5.7	28.5	37.8
27	ИРЛАНДИЯ	0.0	0.1	7.1	15.8	3.2	-5.8	-2.1	18.3
32	ДАНИЯ	1.1	0.0	1.5	-1.1	2.1	-0.5	4.1	7.1
39	ПОРТУГАЛИЯ	0.4	0.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.1	1.4
51	ФИНЛАНДИЯ	0.0		0.0	0.0	0.0	-0.1	0.5	0.5

7	САЩ	12.4	28.3	48.6	54.7	58.2	44.5	56.2	303.0
17	ТУРЦИЯ	0.1	1.3	22.4	12.3	25.4	-9.7	15.3	67.0
18	КОРЕЯ	22.3	32.0	1.2	3.8	4.0	-9.2	0.4	54.5
25	ЯПОНИЯ	0.0	1.5	2.8	1.8	1.6	3.1	13.6	24.5
55	КАНАДА	0.06		0.03	-0.04	0.22	0.02	-0.03	0.3
	ОБЩО	34.8	63.1	75.1	72.6	89.3	28.8	85.5	449.2
	% от всички	32%	13%	14%	9%	9%	4%	9%	10%

Източник: БНБ

Direct Investment from Abroad

Million US dollars

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001p	2002e
EU	99955.2	79035.9	73817.8	74820.6	78748.5	116704.0	113911.8	136576.7	269700.9	503428.3	806348.8	383603.4	371347.5
Australia	8115.8	4302.1	5719.8	4281.7	5024.6	11963.2	6111.0	7633.4	6002.6	2923.9	13007.0	3997.7	13959.2
Austria	650.9	351.3	1432.7	1136.5	2102.9	1904.2	4428.6	2655.6	4534.1	2974.6	8841.7	6053.9	1651.3
Belgium/Luxembourg	7516.0	8919.4	10957.3	10467.8	8313.2	10894.2	13924.4	16510.1	30146.9	142512.3	220987.8	84717.6	143973.2
Belgium	18268.7
Canada	7580.3	2880.0	4721.6	4730.3	8204.1	9255.4	9632.6	11522.0	22802.8	24440.3	66621.8	27465.1	21403.8
Czech Republic	653.4	868.3	2561.9	1428.2	1301.1	3716.4	6326.2	4980.2	5644.6	8436.0
Denmark	1206.7	1459.9	1014.7	1669.0	4897.6	4179.8	768.0	2798.9	7725.7	16691.8	32754.6	11485.0	5967.2
Finland	787.5	-246.6	406.2	864.4	1577.7	1062.9	1109.0	2115.8	12140.7	4610.2	8835.6	3732.2	9155.0
France	15612.6	15170.9	17849.2	16442.7	15574.0	23679.1	21959.5	23171.5	30984.5	46545.9	43258.4	52632.0	48153.7
Germany	2962.0	4729.3	-2088.9	368.3	7133.9	12025.4	6572.8	12243.4	24596.7	55796.9	203117.4	33923.7	38069.0
Greece	1688.4	1718.1	1588.6	1243.6	1166.1	1197.7	1196.4	1088.6	73.9	561.5	1108.6	1589.5	49.9
Hungary	312.1	1474.4	1477.2	2446.2	1143.5	5174.3	2375.5	2243.1	2084.5	2039.7	1691.9	2597.1	855.2
Ireland	622.6	1360.8	1458.1	1068.5	856.2	1441.5	2615.7	2709.6	8856.5	18501.0	26452.3	15684.2	19049.5
Italy	6343.4	2481.5	3210.8	3751.4	2235.6	4816.2	3534.9	4962.5	4279.8	6911.4	13377.3	14873.4	14558.2
Japan	1809.4	1286.2	2755.2	206.9	890.1	42.5	229.7	3223.1	3193.5	12740.4	8318.6	6247.9	9253.5
Korea	789.0	1180.0	728.0	588.0	809.0	1776.0	2325.0	2844.0	5412.0	9333.0	9283.0	3528.0	1972.0
Luxembourg	125704.6
Mexico	2633.0	4761.0	4393.0	4389.0	10973.0	9647.0	9943.0	14160.0	12170.0	12856.0	15484.0	25334.0	13627.0
Netherlands	10517.4	5775.3	6165.6	6443.1	7145.0	12286.2	16650.9	11103.8	36933.8	41186.3	60313.2	51244.3	29181.7
Norway	1176.7	-48.9	810.4	1460.7	2777.6	2408.0	3168.5	3946.4	4353.7	8297.0	5890.2	2067.1	761.5
Poland	88.0	359.0	678.0	1715.0	1875.0	3659.0	4498.0	4908.2	6364.9	7269.6	9342.3	5713.0	4082.0
Portugal	2255.4	2291.6	1903.8	1516.2	1254.6	660.1	1488.5	2478.8	3143.5	1233.5	6788.6	5893.7	4260.0
Slovak Republic	179.1	272.9	229.6	369.7	214.8	527.4	403.5	2153.6	1271.0	4009.3
Spain	13838.6	12445.2	13350.7	9573.1	9275.6	6283.9	6820.1	6386.7	11800.1	15758.6	37530.2	28010.4	21212.3
Sweden	1971.4	6355.8	41.0	3845.1	6349.7	14446.9	5436.6	10967.4	19842.7	60856.2	23242.1	11770.2	11099.4
Switzerland	5484.9	2642.8	411.2	-83.3	3368.4	2223.2	3078.2	6641.8	8941.9	11714.0	19266.0	8867.2	9314.0
Turkey	684.0	810.0	844.0	636.0	608.0	885.0	722.0	805.0	940.0	783.0	982.0	3266.0	1037.0
United Kingdom	33982.2	16223.3	16528.0	16430.9	10866.4	21825.8	27406.4	37384.1	74642.1	89288.1	119741.1	61993.4	24967.0
United States	48494.0	23171.0	19823.0	51362.0	46121.0	57776.0	86502.0	105603.0	179045.0	289454.0	307747.0	130796.0	30114.0
Total OECD	178827.6	123567.3	117255.6	149597.7	164298.3	227164.1	248300.4	303687.7	527229.0	893015.8	1272631.3	614548.5	490618.0

Source: OECD International direct investment database

US FDI into the EU	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Value (in \$ bln)	24	20	21	61	75	N/A	85
as % of FDI into the EU	65%	63%	54%	57%	65%	N/A	72 %

Source: Eurostat

Foreign Direct Investment (\$ billion Canadian)							
	1986	1988	1990	1992	1994	1996	1998
Canadian FDI in the EU	8,4	14,1	20,6	21,3	28,8	37.1	46.3
as % of total Canadian FDI abroad	12.9	17.7	20.9	19.0	20.1	20.5	19.3

Source: Statistics Canada

Korean FDI in \$ mln	1999	2000	2001	2002
TOTAL	5004	5961	6268	5964
to EU	321	178	2190	1087
USA	1809	1303	1829	1398
China	482	930	974	1968

Source: Korea Export & Import Bank

	Inward flows to EU from		
In \$ mln	United States	Japan	Canada
2000	73982	11734	14699
2001	52752	7514	5708

Source: Eurostat

Библиография

1. Туру, Marian L., *EU Enlargement – Costs, Benefits and Strategies for Central and Eastern European Countries*, Policy Analysis No 489
2. Alan Bevan, Saul Estrin and Heather Grabbe, *The impact of EU accession prospects on FDI inflows to Central and Eastern Europe*, Policy Paper 06/01
3. Eurostat, *Statistical Yearbook 2003*
4. David Fairlamb, *The Euro Zone: There Go the Brakes*, BusinessWeek, issue December 15, 2003
5. Българска Народна Банка, www.bnb.bg